

PSYCHOPEDAGOG.EU

Dawid Karol Kołodziej¹

**Historia Książki
na podstawie lektury**

**UCZYĆ - BAWIĆ - WYCHOWYWAĆ
KSIĄŻKA I JEJ FUNKCJA SPOŁECZNA W POLSCE
W OKRESIE OŚWIECENIA².**

Podział twórców w historii książki.

---

¹ Dawid Karol Kołodziej, pedagog, terapeuta, coach, szkoleniowiec.
Więcej informacji o autorze na stronie internetowej <http://dkk.psychopedagog.eu>

² K. Bednarska - Ruszajowa, UCZYĆ - BAWIĆ - WYCHOWYWAĆ, KSIĄŻKA I JEJ FUNKCJA SPOŁECZNA W POLSCE W OKRESIE OŚWIECENIA, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2004.

Tematyka tego wypracowania jest ściśle określona z terminem książka. Według internetowej encyklopedii PWN termin książka oznacza:

1. «Złożone i oprawione arkusze papieru, zadrukowane tekstem literackim, naukowym lub użytkowym; też: tekst wydrukowany na tych arkuszach».
2. «Pewna liczba arkuszy papieru złożonych i oprawionych, przeznaczonych do jakichś zapisów»³.

Historia książki to zupełnie odrębna dziedzina wiedzy badająca książkę od początków jej istnienia. Historycy dzielą historię książki na dwa okresy: książkę rękopiśmienną – sprzed ery druku, tworzoną do 1500 roku (zalicza się tu też inkunabuły), oraz na epokę książki drukowanej, której rozwój zapoczątkował Jan Gutenberg⁴.

Okres oświecenia łączy się z burzliwymi wydarzeniami politycznymi o zasięgu międzynarodowym. Doprowadziły one nie tylko do zmian politycznych lecz również świadomości społecznej wśród ludzi. Oświecenie, określane jest jako wiek rozumu⁵, czy wiek filozofów⁶. Oświecenie jest nurtem kulturalnym oraz okresem w historii Europy przypadający na koniec XVII wieku do początku XIX wieku, znajdującym się pomiędzy barokiem a romantyzmem.

Nazwa omawianej epoki wiąże się ściśle z ogromnymi zmianami, przewrotem, diametralnym rozwojem, zmianą sposobu postrzegania świata i myślenia. Na dodatek przerót dotyczył praktycznie każdej dziedziny życia

---

³ Encyklopedia PWN, źródło internetowe: <http://sjp.pwn.pl/> (dostęp: 30.06.2015)

⁴ Zob. J.Samuel Bandtkie: *Historia Drukarni Krakowskich, od zaprowadzenia druków do tego Miasta aż do czasów naszych, Wiadomości o Wynalezieniu Sztuki Drukarskiej Poprzedzona, drukarnia Gröblowskiej Jozefa Mateckiego, Kraków 1815.* Skan oryginału książki znaleziony w zbiorze Google Books.

⁵ Określenie używane w Wielkiej Brytanii. Oryginalne określenie "Enlightenment is the age of reason". Kwestię nazewnictwa porusza w swojej książce Z. Libera: *Problemy polskiego Oświecenia, Kultura i styl, Państwowe Wydawn. Naukowe, Warszawa 1969, s. 19-21.*

⁶ Określenie używane na terenie Francji. Brzmienie w języku francuskim "Lumières est un mouvement culturel, philosophique, littéraire" oznacza że oświecenie jest ruchem kulturowym, filozoficznym literackim. Zob. Z. Libera: *Problemy...* op. cit. Wyd. 3 poprawione, Państwowe Wydawn. Naukowe, Warszawa 1991 s. 5.

człowieka. Wszystkie możliwe nazwy oddają przełomowy charakter tej epoki. Człowiek oświecony, oznacza osobę wyzwoloną ze wszelkich więzów. Rozum ludzki staje się światłem rozjaśniającym drogę poznawczą na temat świata. Jednym z czołowych myślicieli stał się Immanuel Kant, który promował i rozpowszechniał przekonanie o oświeceniu człowieka. Światło rozumu miało w niej pokonać ciemność zabobonów, nieuctwa i złego gustu, które wiązano z epoką baroku.

Krystyna Bednarska - Ruszajowa w swojej książce przedstawia epokę oświecenia jako formację kulturową. Cyt. "(...) obraz Oświecenia jako obraz pełnej dynamiki, zmian, ścierania się nowego myślenia ze starym, dużych możliwości przy równie dużej niepewności i małym poczuciu stabilizacji (...)"⁷. Nadmienia również, że oświecenie i kultura (w tym książka) odgrywa ogromną rolę w rozwoju społeczeństwa. Wywiera wpływ nie tylko na język narodowy, ale również na cały naród w ogólności. Jak twierdzi kultura narodu jest gładkim i wierzchnim przykładem, powłoką która odzwierciedla wewnętrzne oświecenie⁸.

Autorka w drugim rozdziale porusza kwestie związane z twórcami (historii) książki, których dzieli na literatów, uczonych, publicystów, tłumaczy.

W klasycznej łacinie termin *homo litteratus* oznaczał człowieka uczonego, wykształconego, kulturalnego (obytego z kulturą), mądrego i czytelnego⁹. Ernest Wilhelm Guenther w swojej publikacji pisze cyt. "Kiedy już nauki w Polsce podupadać zaczynały, zjawili się bibliografowie i literaci, usiłujący wydrzeć niepamięci skarby przeszłości i przesłać je swym następcom."¹⁰. Natomiast Krystyna Bednarska - Ruszajowa twierdzi że cyt. "Twórczość literacka mieściła się w czterech występujących w Oświeceniu prądach

---

⁷ Zob. K. Bednarska - Ruszajowa: UCZYĆ... op. cit. s. 14.

⁸ Ibidem, s. 15-16

⁹ Glosbe - wielojęzyczny słownik online, źródło internetowe, <http://pl.glosbe.com> (dostęp: 30.06.2015)

¹⁰ Nowe wypisy polskie czyli Wybór różnych wyimków prozę i poezją zawierając: Dla użytku młodzieży szkolnej, Tom 2, Nakł. E.Günthera, Leszno 1838. Skan oryginału książki znaleziony w zbiorze Google Books.

literackich: baroku jako pozostałości po poprzedniej epoce, klasycyzmie, rokoku i sentymentalizmie. Twórcą tekstów literackich można było zostać stosunkowo łatwo, dzięki podręcznikom, kodeksom i poradnikom sztuki pisarskiej, szczególnie gdy chodzi o retorykę i poetykę."¹¹.

Do kolejnych twórców która wymienia autorka zaliczają się uczone. W publikacji podkreślone jest, że autorzy oświeceni mieli świadomość, że uczeni nie powstają sami z siebie i nie umierają bez śladu. Uczeni oddawali taki wyraz w swoich mowach pochwalnych, które podsumowały dorobek społeczny. Uczeni zawdzięczali swój poziom naukowy dzięki uczelniom, tradycji naukowej. Swoją wiedzę czerpali z napisanych prac oraz pamięci. Ważną kwestia stała się również sława pośmiertna skrupulatnie budowana za życia, która umożliwiała propagowanie książki jako materiału naukowego¹². Według Stanisława Sołtyka w mowie poświęconej L. Osińskiemu pisze cyt. "Nie doszedłby nigdy człowiek tak świetnego przeznaczenia, gdyby nie był zasilony doświadczeniem tysięcznych pokoleń, które go poprzedziły. Żeby nie żyli Ptolomeusze, Archimedesy, Thalesy, Homery, Sophoklesy, Eurypidy, Pindary, Ossyany, Kochanowscy, nie mielibyśmy Koperników, Newtonów, Kornelów, Miltonów, Szepirów, Rasynów, Krasickich"¹³.

Publicyści to kolejna grupa osób przyczyniająca się do rozwoju historii książki. W Oświeceni polskim, szczególnie w jego późniejszym okresie, autorka twierdzi, że zaczęła się wyodrębniać grupa dziennikarzy, których końca XIX wieku nazywano literatami. Za dziennikarza uważany był człowiek, który czerpie przez wiele lat środki utrzymania wyłącznie z wydawania i redagowania prasy. Autorka wyróżnia Jana Nmańskiego i Stefana Łuskińskiego za typowy przykład publicystów polskich w okresie Oświecenia¹⁴.

---

¹¹ Zob. K. Bednarska - Ruszajowa: UCZYĆ... op. cit. s. 20.

¹² Ibidem, s. 24

¹³ Zob. S. Sołtyk. Mowa na pamiątkę ks. Osińskiego, pijara, "Roczniki Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk", 1807 tom 4, s. 16.

¹⁴ Zob. K. Bednarska - Ruszajowa: UCZYĆ... op. cit. s. 35.

Bibliografia

1. K. Bednarska - Ruszajowa, UCZYĆ - BAWIĆ - WYCHOWYWAĆ, KSIĄŻKA I JEJ FUNKCJA SPOŁECZNA W POLSCE W OKRESIE OŚWIECENIA, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2004.
2. Encyklopedia PWN, źródło internetowe: <http://sjp.pwn.pl/> (dostęp: 30.06.2015)
3. J.Samuel Bandtkie: Historia Drukarni Krakowskich, od zaprowadzenia druków do tego Miasta aż do czasów naszych, Wiadomości o Wynalezieniu Sztuki Drukarskiej Poprzedzona, drukarnia Gröblowskiej Józefa Mateckiego, Kraków 1815. Skan oryginału książki znaleziony w zbiorze Google Books.
4. Z. Libera: Problemy polskiego Oświecenia, Kultura i styl, Państwowe Wydawn. Naukowe, Warszawa 1969.
5. Glosbe - wielojęzyczny słownik online, źródło internetowe, <http://pl.glosbe.com> (dostęp: 30.06.2015).
6. Nowe wypisy polskie czyli Wybór różnych wyimków prozę i poezją zawierając: Dla użytku młodzieży szkolnej, Tom 2, Nakł. E.Günthera, Leszno 1838.
7. S. Sołtyk. Mowa na pamiątkę ks. Osińskiego, pijara, "Roczniki Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk", 1807 tom 4